

Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej (Yearbook of the Institute of East-Central Europe)

Szczegóły publikacji oraz instrukcje dla autorów:

<http://www.iesw.lublin.pl/rocznik/index.php>

ISSN 1732-1395

Recenzja książki: Rafał Czachor, Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001, Wydawnictwo Uczelni Jana Wyżykowskiego, Polkowice 2016, s. 526

Violeta Tymul^a

^a Uniwersytet Warszawski

Opublikowany online: 07.05.2018

Sposób cytowania: V. Tymul, *Recenzja książki: Rafał Czachor, Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001, Wydawnictwo Uczelni Jana Wyżykowskiego, Polkowice 2016, s. 526*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 15 (2017), z. 1, s. 211-215.

„Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” („Yearbook of the Institute of East-Central Europe”) jest kwartalnikiem. Poszczególne teksty bądź całe zeszyty publikowane są w języku polskim lub angielskim. Na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” uzyskał bardzo wysoki wynik – 14 punktów. Jest również uwzględniony w bazach ICI Journals Master List, Central and Eastern European Online Library, BazEkon oraz ERIH PLUS.

Violeta Tymul

Recenzja książki: Rafał Czachor, *Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001*, Wydawnictwo Uczelni Jana Wyżykowskiego, Polkowice 2016, s. 526

Rozpad Związku Radzieckiego był szczególnie znaczącym wydarzeniem dla państw Europy Wschodniej i Azji Centralnej, ponieważ stanęły one przed możliwością wyboru nowej drogi rozwoju oraz zapoczątkowania procesów transformacji i demokratyzacji. Niemniej nie wszystkie republiki radzieckie obrały podobny kierunek. Problem transformacji i przemian demokratycznych obszaru poradzieckiego oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, dlaczego przemiany w tym regionie zdecydowanie różniły się od transformacji zachodzącej w Europie Środkowej, wciąż zajmują ważne miejsce w badaniach z zakresu nauki o polityce.

Książka Rafała Czachora przedstawia przede wszystkim transformację systemową Białorusi. Głównym celem pracy jest zaprezentowanie całego procesu transformacji systemu politycznego na Białorusi od 1988 do 2001 roku, czyli od pierestrojki do reelekcji Aleksandra Łukaszenki, kiedy system polityczny ostatecznie się spetryfikował. Autor podkreśla, że nie jest to państwo zbudowane na kształt Związku Radzieckiego, ponieważ transformacja systemowa, która dokonała się na początku lat dziewięćdziesiątych, miała znaczny wpływ na kształtowanie się współczesnego państwa białoruskiego. Okres transformacji uznano za lata kryzysu oraz chaosu i zbudowano tożsamość reżimu politycznego opartą na negacji pierwszych lat transformacji. Co charakterystyczne, autor zwraca dużą uwagę na aspekt społeczny w badaniach nad transformacją.

Monografia Rafała Czachora jest przede wszystkim pracą o charakterze interdyscyplinarnym. Autor nie tylko odnosi się do krytycznego przedstawienia istniejących analiz transformacji poradzieckiej oraz przełożenia teorii transformacji i demokratyzacji na grunt białoruski, ale również przybliża specyfikę zachodzących procesów społeczno-politycznych. Ponadto umieszcza je w szerszym kontekście przemian w przestrzeni poradzieckiej. W rezultacie praca łączy wątki politologiczne, socjologiczne i prawno-konstytucyjne.

Książka ma charakter analityczny. Autor dzieli pracę na rozdziały według procesów zachodzących w transformacji białoruskiej, które umieszcza w kontekście przeobrażeń instytucjonalnych oraz zmieniających się postaw decydentów politycznych. Formułuje też kilka hipotez, które są analizowane w sposób bardziej szczegółowy w kolejnych rozdziałach monografii. Zaczyna od stwierdzenia, że Białoruska SRR nie przejawiała skłonności do usamodzielnienia się, a społeczeństwo białoruskie nie wykształciło powszechnej świadomości narodowej. Transformacja białoruskiego systemu politycznego była związana ze zmianami instytucjonalnymi i przemianami w zachowaniach głównych aktorów politycznych, ale wymagała również budowy tożsamości narodowej. Autor uznaje, że transformację na Białorusi można podzielić na kilka etapów, a każdy z nich charakteryzują pewne cechy szczególne, które zostały dogłębnie omówione w kolejnych rozdziałach monografii.

Analizowana pozycja składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów i zakończenia. Pierwsze dwa rozdziały stanowią teoretyczny wstęp do specyfiki badań. Autor skupia się tu nad paradygmatem badań nad transformacją oraz przedstawia uwarunkowania transformacji systemu politycznego na Białorusi. W swoich badaniach kieruje się paradygmatem neoinstytucjonalizmu, teorią racjonalnego wyboru oraz przybliża czytelnikowi aktorów politycznych i charakter zachodzących procesów politycznych. Zwraca uwagę, że transformację na Białorusi można podzielić na cztery etapy, co znajduje swoje odzwierciedlenie w strukturze pracy. Począwszy od rozdziału trzeciego autor przedstawia rozpad systemu politycznego białoruskiej republiki radzieckiej, który zaczął się od czasów pierestrojki i trwał do rozpadu Związku Radzieckiego. Szczególny nacisk kładzie na zmiany zachodzące w życiu politycznym i w procesach prawnych na Białorusi. Dokonuje także analizy nastrojów społeczeństwa w świetle zachodzących zmian.

W kolejnym rozdziale autor rozpatruje kwestie dotyczące procesu pluralizacji białoruskiego systemu politycznego i przybliża czytelnikowi przemiany polityczne zachodzące na Białorusi w latach 1991-1994. Na tym etapie transformacji rozpoczęła się liberalizacja systemu politycznego: wzrastała liczba aktorów politycznych, powstało kilkanaście partii politycznych, rozpoczęto też prace nad konstytucją. Przemiany te autor nazywa jednak okresem asymetrycznej równowagi, bo chociaż powstało wiele partii politycznych, władza została rozdzielona między dwa ośrodki: siły przekształcające się w partię władzy skupionej wokół premiera Wiaczesława Kiebicza oraz znajdujących się w opozycji narodowców. Według autora okres ten charakteryzował się napięciem pomiędzy partią władzy a opozycją narodową, był jednak konstruktywny, ponieważ umożliwił stworzenie zbalansowanego modelu ustroju państwa. Dopiero pierwsze powszechne wybory prezydenckie doprowadziły do kolejnych zawirowań na scenie politycznej, które autor określił mianem okresu rewanżu partii władzy. W tym rozdziale odnajdziemy również rozważania autora dotyczące aspektu społecznego wygranej Łukaszenki w wyborach prezydenckich i jego kampanii bazującej na nostalgii społeczeństwa białoruskiego za czasami radzieckimi. Autor stawia hipotezę, że elekcja Łukaszenki na prezydenta może być interpretowana jako niepowodzenie idei demokratyzacyjnych wśród społeczeństwa na Białorusi.

Rozdział piąty przybliży proces konsolidacji władzy po wyborach prezydenckich. R. Czachor rozpoczyna od analizy ram prawnych ustroju politycznego Białorusi opartych na konstytucji z 1994 roku, zmierzając do rozważań nad zmianami wprowadzonymi przez Łukaszenkę i jego obóz. Autor uznaje ten okres za kolejny etap transformacji, który polegał na odejściu od demokratyzacji systemu politycznego. W rezultacie następuje kryzys systemu partyjnego, ograniczenie wolności wypowiedzi, zmniejszenie kompetencji lokalnych ośrodków władzy oraz pogorszenie się kultury politycznej. Kolejną hipotezą stawianą w tym rozdziale przez autora jest twierdzenie, że Łukaszenka nie wpłynęła na zmianę osób znajdujących się u władzy i kontynuował poprzednią politykę państwową. Dodatkowo Czachor zwraca uwagę, że przemiany te doprowadziły do kryzysu konstytucyjnego i chęci zmiany przez siły polityczne modelu ustrojowego w taki sposób, aby ograniczyć pełnomocnictwa prezydenta.

W kolejnym rozdziale autor przedstawia proces petryfikacji systemu politycznego po listopadowym referendum z 1996 roku. Zwraca uwagę, że od tego momentu można mówić o całkowitym odejściu od procesów demokratyzacji i początku stabilizacji reżimu autorytarnego na Białorusi. W rezultacie tych przemian doszło do osłabienia systemu partyjnego i ograniczenia samorządu lokalnego. Główni decydenci polityczni z prezydentem na czele dążyli do ustabilizowania swej pozycji, przez co usuwali wszelkie siły opozycyjne. Niemniej opozycja polityczna nigdy nie została całkowicie zlikwidowana, ponieważ reżim polityczny potrzebował jej do propagandy wewnętrznej, jak i rozmów dyplomatycznych z Zachodem. Autor dużo uwagi poświęca praktycznemu aspektowi życia politycznego na Białorusi po referendum oraz zmianach w konstytucji państwa. Przedstawia strategię zachowań obozu rządzącego i opozycji i analizuje istniejący między nimi model relacji.

Na ostatni rozdział recenzowanej książki składają się ciekawe rozważania autora dotyczące wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań trwałości systemu politycznego na Białorusi. Swoją analizę kończy twierdzeniem, że stabilność reżimu Łukaszenki w znacznym stopniu uwarunkowana była przez procesy wewnętrzne, kulturę polityczną, mentalność społeczeństwa białoruskiego i postrzeganie Zachodu w kategoriach zimnowojennych. Rozdział ten jest interesującym uzupełnieniem i zarazem podsumowaniem procesów transformacyjnych na Białorusi.

Autor uznaje ponadto, że temat transformacji systemu politycznego Białorusi nie wzbudził jak dotąd dużego zainteresowania. Nie ma też adekwatnego odzwierciedlenia w literaturze naukowej. Mimo to w swoich badaniach Czachor wykorzystał literaturę rosyjską, białoruską, polską i angielską poruszającą zagadnienia prawno-ustrojowe, zagadnienia funkcjonowania systemu partyjnego, ideologii państwowej oraz opozycji na Białorusi. Aspekt teoretyczny monografii został oparty na światowym dorobku w dziedzinie tranzytologii i teorii demokratyzacji. W znacznym zakresie wykorzystano też źródła prasowe: białoruskie periodyki, gazety organów państwowych oraz rosyjskie dzienniki, jak również publikacje biograficzne polityków białoruskich oraz prozaików, przybliżające aspekty społeczne i mentalność społeczną. Monografia napisana jest językiem naukowym, jednakże przystępnym dla szerszego grona osób zainteresowanych. Autor uży-

wa niektórych terminów anglojęzycznych, aby uściślić i lepiej sprecyzować przekazywane treści.

Książka Rafała Czachora jest rezultatem zainteresowań badawczych autora oraz dobrym podsumowaniem jego dorobku naukowego z ostatnich lat. Dla nauki szczególnie cenny jest fakt, że autor analizuje przemiany w funkcjonowaniu systemu politycznego na Białorusi, poruszając zarazem aspekty prawne i społeczne. Dla odbiorcy stanowi to dobrą podstawę do przemyśleń, refleksji i wniosków związanych z procesem transformacji na Białorusi.